

KAROL WLACHOVSKÝ
Ján Kollár és Tokaj

A neves XIX. századi költő, evangélikus lelkész és szlavista Ján Kollár (1793–1852) Szlovákföld északi részéből származik, a turóci Mosócon született. Személyes hangú vallomásban idézte föl első alföldi útjának emlékeit, amelynek során Tokajba is ellátogatott. Habár a lengyel szlavista, Adam Rosciszewski ösztönzésére született *Ifjúkori emlékek* című munkáját mintegy huszonöt évvel 1812-es szünidei útja után írta, aligha kételkedhetünk Kollár utólagos feljegyzéseinek hitelességében. Valószínűleg nem is számolt azzal, hogy könyve azonnal megjelenik: műve cseh eredetiben, csak halála után, 1862-ben jelent meg, Karol Golán történész szlovák fordítása csaknem száz évvel Kollár halála után, 1950-ben látott napvilágot. Azóta három újabb kiadást ért meg a fordítás, legutóbb 2001-ben adták ki. A szlovák irodalom klasszikusaként számon tartott Ján Kollár legolvasottabb művéről van szó.

Az úti élmények emlékeztetése maradtak a tizenkilenc éves fiatalember számára. A hosszabb látogatásra az ország délebbi vidékein, Aszódon, a Pilisben és Szarvason élő Kollár-rokonok ösztönözték. Útitársa – amint írja – „csak a barátság volt, és az új utáni vágy.” Egy besztecebányai osztálytársával, bizonyos Ambrózyval érkezett Nógrádon és Miskolcon át a Tisza mellett fekvő Tokajba, ahol „új magyar világ tárult fel” előtte. Az ifjú utazók késő este értek a városba, vakon tapogatóztak be a Kollár által meg nem nevezett, így ismeretlen polgár ma már nem létező házába. A turóci ősök leszármazottja szívélyesen és nagy vendégszeretettel fogadta a szlovák diákokat, és tokajival vendégelte meg őket. Az *Emlékekből* meg tudhatjuk, hogy Ján Kollár hosszasan elbeszélgetett a házigazdával, meghozza szlovákul, akkoriban ugyanis Tokajban, ahogy írja, „inkább szlovákul, mint magyarul” folyt a szó. A leendő költő (aki első versét tízévesen, 1803-ban írta még Mosócon, és iskolásként latinul is verselt), iskolatársától, Ambrózytól eltérően csak „néhány kortynyt” engedélyezett magának a tokaji nedűből, s míg az aludt, az első rövid éjszakát követő reggelen egyedül kelt útra, s mászta meg Tokaj hegycsúcsát. Kollár már gyermekkorában nagy örömét lelta a „magaslatok, dombok, fák és tornyok megmászásában”. (A magaslat a szószék evokatív, szimbolikus előképe nála.) Órákat töltött el a hegyeken, egymagában gondolkodva „boldog ál-

mok és remények közt” (*Útirajz I.*, 1862). Az itteni panoráma alighanem elbűvölte. Később, csaknem harmincéves pesti működése alatt többször is ellátogatott Tokajba, noha, mint közismert, nem hódolt a tokaji bornak, és a magyar nyelvet sem sajátította el (nem így másik öt, nem szláv nyelvet, főként a németet, a franciát és az olaszt). Azonban a tokaji táj és a tokaji aszú, a természet és az ember éltető, csodálatos remekei belopták magukat Kollár mitizált költői univerzumába. Ennek bizonyítéka öt szonettje (a 12., 15., 339., 348., 353. számú), az európai klasszikus kultúra remeke, a hatszáznegyvenöt szonettet tartalmazó *Dicsőség lánya* című kötetből (teljes kiadása 1832-ben jelent meg, utolsó kiadása 2001-ben).

Ján Kollárt korának kérdései foglalkoztatták verseiben is, de lelkészként és humanista gondolkodóként elsősorban terjedelmes prédikációs műveiben reflektált rájuk. A mérleg egyik serpenyőjébe a *Dicsőség leánya*, a másikba a *Prédikációk* (1822., 1831., 1844., 2001.) tehetők. Első szentbeszédét Nyíregyházán tartotta szlovák hívek előtt, éppen ezen az 1812-es útján. Prédikációiban azt vizsgálja, mi az evangélikus egyház és az ember feladata a szláv világban. Számára a szentbeszéd nem csupán szóbeli, hanem kiforrott irodalmi műfaj volt, így szentbeszédeit előre megírta. Elmékedéseiben keresztényként leszögezi, hogy „Isten előtt minden nemzet egyenlő, és ezért a jogaik is egyenlők.” A nemzet fogalmát „olyan emberek közösségeként” határozza meg, „akiket összekötnék a közös nyelv, az azonos erkölcsök és szokások”. Német földön folytatott tanulmányai alatt megismerkedve a pángermánizmussal és a szlávok jövőjét vizionáló herderi gondolattal, megfogalmazza a szláv nemzeti eszmét. Felfogásában azonban az egységes szláv nemzet gondolata csak védekező vágy. A keresztény gondolkodó és lelkész-költő Ján Kollár nem hirdetett sovinizmust. Ez ellentétben állt volna a szláv, (s így) a szlovák nemzet öt tulajdonságát pontokba szedő saját írásával is: 1/vallásosság, 2/szorgalom, 3/fesztelen vidámság, 4/saját ügyeinek szeretete, 5/türelemesség, tehát „csendes viselkedés minden szomszédval és nemzettel.” (Idézet *A szláv nemzet jó tulajdonságai* című prédikációból, 1831.) Ez az üzenete Ján Kollár sorainak, amelyek tokaji emléktábláján olvashatók: „*Vidám nótára nyíljon kebletek, (...) Áll még Tokaj, víg dalba kezdjétek!*” (Vietórisz József fordítása)

Tokajban Nikolaus Lenaué után a mosóci születésű Ján Kollár emléktáblája is az egységes Közép-Európa nemzeteinek összetartozását hirdeti.

Tóth Annamária fordítása